

ÉLETMŰVELTSÉG ÉS

SZEMELVÉNYEK A MAGYAR NÉPMŰVELÉS NEGYVENÉVES MULTJÁBÓL

A jóságos Isten kegyelméből azok közé a kevesek közé tartozom, akik még életben vagyunk és akik a magyar iskolánkívüli népművelés első kibontakozásánál, bölcsőjénél, szárnybontogatásánál cselekvő szerepet vittünk. Azon kevesek közé tartozom, akik azóta is állandóan foglalkoztunk vele és akik így a legkönnyebben levonhatjuk a tanulságokat. Ha az akkori törekvéseket figyelemmel kísérjük, azt látjuk, hogy már abban az időben is két irányú volt az iskolánkívüli népművelés. Az egyik irányzat az intelligencia továbbművelését tűzte ki célul, — tudományos előadásokkal, amint az napjainkban még fokozottabb mértékben folyik, a szabad egyetemek és nyári egyetemek, közművelődési tanfolyamok stb. keretében. Akkoriban az ilyen népművelést az ú. n. Szabad Líceum keretében oldották meg. Jómagam is mint kezdő gyakorló állatorvos Szombathelyen, a Szabad Líceumban, melyet néhai *Ernuszt Kelemen* főispán, főrendiházi tag alapított, s néhai *Ernuszt József dr.*, ugyancsak Vas vármegye későbbi főispánja és néhai *Gerlics Sándor* vasmegyei árvaházi igazgató mélyítették ki, — tartottam a nagyközönséget is érdeklő előadásokat, telt termekben. Minden vasárnap volt ilyen előadás, a közönség nagy tömegekben látogatta s mindinkább megkedvelte őket. Vas vármegye tanárai, orvosai, más szakemberek tartottak ilyen előadásokat.

A másik főleg gazdasági irányzat volt, azzal a határozott célzattal, hogy a nép fiait tanítsa, azokat, akik az iskolából már régebben kimaradtak, akik számára szükséges volt az elemi ismeretek felújítása és a mindennapi kenyérre való előkészítés. Vas megyében ez a mozgalom is az Ernusztok nevéhez fűződik, de kivette részét a munkából a vármegye gazdasági egyesülete is, a vármegye későbbi főispánja néhai *Reiszig Ede* vezetésével. Néhai *Szajbély Gyula*, Kőszeg képviselője, rohonci kastélyában minden esztendőben módot nyújtott arra, hogy 30—40 gazdaifjú, a vármegye minden részéből, 3 hónapon át gazdasági tudást kapjon elméleti és gyakorlati alapon. Kétségtelenül nagyrészt ennek köszönhető a vasmegyei mintaszerű állattenyésztés, melyet a külföld is ismer.

Igazi és maradandó alkotással járt az az intézmény, mely azóta a középiskolákba is bevonult: a világhírű *chernelházi Chernel István* ornitológus és e sorok írója által kezdeményezett „Madarak és fák napja”. Ez elsősorban a világhírű gyümölcstermeléssel bíró Kőszeg városának, vidékének érdekeit szolgálta. A soproni madárvédő egyesülettel karöltve indítottuk meg az egész országra szóló mozgalmat, a gyakorlati madárvédelmet, melynek első

és legnagyobb szószólója, az ugyancsak Kőszegen hosszabb ideig élt világ-hírű tudósunk, néhai *Herman Ottó* volt. A kőszegi bencés gimnáziumból kiindult, később törvényre is emelkedett „Madarak és fák napja” intézmény maga után vonta az akkori Nagy-Magyarországban az állatvédelem, főleg madárvédelem fellendülését, egyesületek megalakulását. Ezek legtöbbje a háború következtében megszűnt, de örömdetesen újra működni kezdenek. A madár- és állatvédelem nagyban hozzájárult az erkölcsök megszilárdításához is, különösen az ifjúság körében. A keszthelyi premontrei gimnázium jelenlegi igazgatója, *Szerecz Imre dr.* premontrei kanonok és az ugyanott működő *Nagy Sándor* tanár voltak az első magyarországi diákok, akik a gyakorlati madárvédelmet elsajátították és ma is kultiválják diákjaikkal egyetemben, s példájukat követik Vas megye gyümölcstermelő lakosai is, az ország egyéb gyümölcstermelői és főleg cserkészei, mint akiknek hatáskörükbe tartozik az állatok és madarak védelme.

Az idők folyamán — talán éppen e tapasztalatok alapján — állandósultak a különböző gazdasági tanfolyamok, egynapostól kezdve: egyhetes, háromhónapos, stb. tanfolyamok; a nők szabó-, főző-, gyermekgondozó, háztartási, kézimunka, stb. tanfolyamai, ami mind az iskolán kívüli népművelést szolgálja.

Egy másik nagyon fontos népművelő munka vette kezdetét ezelőtt 30 évvel a Balaton mindkét partján. Áldásos hatását csak ma, évtizedek után érezzük. Ennek köszönhető, hogy a Balaton ma világfürdő lett, az egész világ ismeri, de főleg a szomszédos országokból jövő nyaralók, akik mindinkább elviszik a Balaton és vidéke jó hírét. 30 évvel ezelőtt a Balaton partvidékén még kultúráról — abban az értelemben mint ma — beszélni sem lehetett, sőt az egyes partmenti községek lakói, nem is nézték jó szemmel az ideözönlő pestieket, akik szerintük „mindent tönkretesznek”. (28 évet töltöttem a Balaton partján mint kir. állatorvos és ezalatt meggyőződtem, hogy sokszor indokolt volt az ellenszenv.) Ismeretlen volt abban az időben az észszerű termelés, a minőségi termelés, az értékesítés, a szövetkezés is. Ezt a lehetetlen állapotot látva, a Balatoni Szövetség akkori vezetősége, főleg néhai *Cséplő Ernő* igazgató kereste a helyzet javításának módjait, — azt, hogy miképpen tudná a partmenti lakosokat rábírni, hogy saját érdekében, de az ország érdekében is ráterjenek észszerűbb gazdálkodásra.

Kísérletképpen megszervezte a Szövetség az iskolán kívüli népművelést s elsősorban gazdasági és termelési előadásokat rendszeresített az összes partmenti községekben, mindegyikben főleg azokat a tárgyakat választva ki, amelyek a lakosság főfoglalkozásával kapcsolatosak. Az állattenyésztés, a tejtermelés, a zöldségtermelés, a gyümölcs- és szőlőtermelés fellendítése látszott akkoriban a legégetőbb problémának. Engem, mint aki az egész Balaton vidékének lakosságát állásomból kifolyólag ismertem, bíztak meg a tejjgazdaság népszerűsítésével. Ennek eredménye lett a ma is szépen működő siófoki tejtermelő központ. A fontosabb tárgyakból minden vasárnap, ünnepnap előadásokat tartottunk. Végre a községek megalkották a legkülönbözőbb szövetkezeteket, melyek ma is a lakosság és a nyaralók érdekeit szolgálják. Ime az iskolán kívüli népművelés közvetlen hatása az ország érdekeire. Akkoriban ez csodaszámba ment, mert még igen elterjedt volt az a felfogás, hogy „ha apámnak, úkapámnak jó volt, hát nekem is jó lesz”. Ha egy előadó délután próbálkozott előadást tartani, gyönyörködhetett az üres padokban, mert a férfiak kimentek a hegyre, az asszonyok hazamentek.

etetni. Ma más a helyzet: ha az előadásokat este etetés után, 6—8-ig, vagy 7—9-ig tartjuk, zsúfolt házakat kapunk, mindenki eljön, nem is kell parancsolni, sőt a legtöbb esetben kevesellik az egy héten át naponta tartott 2 órát. Ma sok tekintetben az iskolánkivüli népművelés aranykorát éljük. Ki merte volna valaha is azt feltételezni, hogy a falusi lakosság apraja-nagyja, asszony, férfi, legények, leányzók eljöjjenek és naponta két órát türelmesen hallgassanak, előadások után kérdéseket intézzenek, számuk napról-napra gyarapodjék, 200-on felül legyenek az előadásokon, farsangban, táncórák dacára? Nem tévedek talán, ha azt mondom, ezt a háború idézte elő. Ugyanis embereink bebarangolták a világot, megismerték más ország kultúráját, sokat tapasztaltak, tanultak és látták, hogy az idegen országok lakói mennyit és hogyan dolgoznak. A magyar gazdában, polgárban mindig megvolt az önérték: ha látta, hogy más tud valamit, ő sem akart elmaradni és azt mondta: „Hát ezt én is tudom...” Tudja is, csak helyes irányítás kell neki.

Ebben az évben szakadatlanul róttam az országot, megfordulva tiszta magyar, tiszta német, tiszta sokác vidékeken és mindenütt azt láttam, hogy még nemzetiségi szempontból sem lehet különbséget tenni a tanulni akarást illetőleg. Tartottam 6 napos baromfitenyésztési tanfolyamokat mindenfelé. Minden nap zsúfolt iskolateremben, férfiak, nők vegyesen, este 7—9-ig. Átlagos létszám 100-on felül (Nagykozár községben, Püspökszenterzsébeten, Püspökbogáton, Baranyában, Szentetornyán és Köröstarcsán, Békés megyében). A szombati záróelőadásokon átlag 250-en vettek részt, a tanfolyam kezdetén 80—90 ember volt jelen. Nagykozáron, Püspökbogáton, második 6 napos tanfolyam vált szükségessé. Tartottam egynapos tejtermelési tanfolyamokat a Balaton partján. Első ízben megtartottam az egyik községben 11 ember előtt, — bizalmatlanok voltak. A végén még egy előadást kértek két héttel későbbre, ezen 3 községből 214-en jöttek össze. Püspökszenterzsébeten, Baranyában, németek között az elmúlt esztendőben is tartottam mezőgazdasági előadásokat, tehát ott jól ismernek. Ez évben egy 6 napos baromfitenyésztési előadást kértek, megkapták. Ugyanakkor a községben, ugyanaznap kezdődött egy 3 hónapos gazdasági tanfolyam és ime, mi történt? A férfiak este 7-kor elmentek a gazdasági tanfolyamra, a német, sokác asszonyok, az úrinők, kézimunkákkal eljöttek (86-an) minden este 7—9-ig, ott kézimunkáztak és azalatt hallgatták az előadásokat, egy se maradt el. Ma a nép tanulni akar és ezt a törekvést meg kell becsülni. Bele kell vonni a munkába az ismétlősöket is. Ez a néhány adat negyven esztendő különböző pontjairól biztatást ad a további esztendőkre.

Dr. K-é

MILYEN LEGYEN A KORSZERŰ NÉPMŰVELÉSI ELŐADÁS?

Izgatja és nyugtalanítja a címben fölvetett probléma mindazokat, akik a nép és falu gazdasági, kulturális, szellemi, erkölcsi és politikai újjászülése és megizmosodása fölött töprengenek. Ha azt akarjuk és várjuk, hogy a nemzeti élet darabjai, a magyar földön szétszórt falvak magasabb élet-színvonalra emelkedhessenek és szilárdan megállhassák helyüket összeköttetésektől és nekirugaszkodásoktól túlfeszített lázas korunkban, akkor új alapokra kell fektetni a népművelést, mert azok az eszközök és módok, amelyek egy tűnő, lehulló világban jók voltak, most nem állják meg helyü-